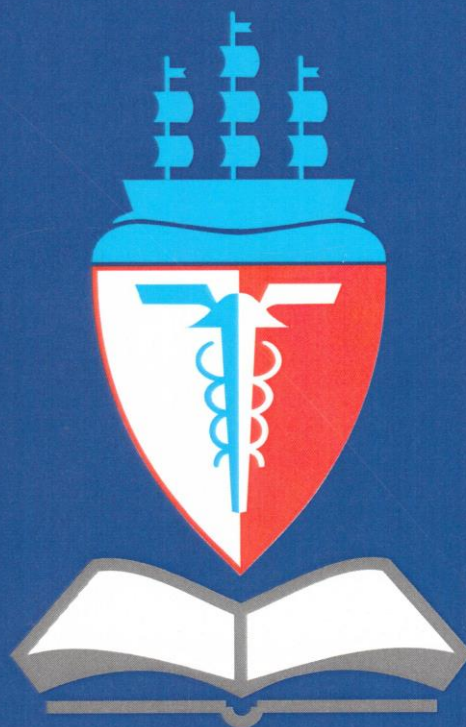

**Wyższa Szkoła Handlu i Usług
w Poznaniu**

**Zeszyty Naukowe
Nr 22**

Poznań 2011

KRZYSZTOF KASPRZAK, MATYLDA AWEDYK

Akademia Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu

Czynniki kształtujące globalną przestrzeń turystyczną Polaków – wiek i płeć

***Factors influencing Polish tourist travel to non-european
destinations: age and gender***

*Zasadą podróży zagranicznej jest brać ze sobą swój zdrowy rozsądek, a pozostawiać
uprzedzenia.*

Celem podróżowania jest widzieć i uczyć się.

Wiliam Hazlitt, 1826¹

Wprowadzenie Introduction

Pozaeuropejska przestrzeń geograficzna i funkcjonalnie wyróżniająca się w niej przestrzeń turystyczna to zdumiewające regiony ściągające od wielu lat turystów z całego świata. Ogromna różnorodność odmienności kulturowej, społecznej i przyrodniczej tych regionów zawłaszcza wyobraźnię spragnionych wrażeń i przygód turystów. Podróż w dalekie egzotyczne regiony jest nierzadko, zwłaszcza w przypadku osób starszych, spełnieniem marzeń okresu młodości. Regiony przestrzeni globalnej (megaprzestrzenie) są wielkimi obszarami geograficznymi skupiającymi istotny w skali globalnej potencjał demograficzny, gospodarczy, naukowy i kulturowy. Same są także obszarami znacznie zróżnicowanymi przestrzennie, na których nie występują jednak istotne bariery hamujące wolny przepływ osób, dóbr, informacji i kapitału. Różnorodność życia i związana z nią różnorodność kulturowa dalekich regionów z jednej strony fascynuje, z drugiej stwarza często pozory chaosu. Azja, Afryka, Bliski Wschód, czy Ameryka Południowa i Środkowa to od lat regiony niespokojne i bardzo aktywne społecznie i politycznie. Turystów przyciąga jednak biologiczna i kulturowa różnorodność objawiająca się w odmiennych formach życia,

¹ W. Hazlitt., *Notes of a Journey through France and Italy (1826)*. Collected Works of William Hazlitt. Wyd. A.R. Waller, A. Glover, t. IX, London-New York 1903, s. 89.

zarówno dawnych, jak i obecnych cywilizacji. I aby to wszystko zobaczyć i doznać odbywają się w przestrzeni globalnej podróże ludzi młodych i starszych, kobiet i mężczyzn, wszystkich zainteresowanych potrzebami nowych doznań i mających możliwości finansowe, aby te potrzeby spełnić.

Celem niniejszej pracy jest wskazanie roli wieku i płci turystów – dwóch podstawowych czynników egzogenicznych mających wpływ na rozwój ruchu turystycznego – w realizacji pozaeuropejskich wycieczek poznawczych do różnych regionów przestrzeni globalnej.

Wiek i płeć jako czynniki egzogeniczne ***Age and gender as exogenic factors***

Na rozwój ruchu turystycznego wpływa tak wiele czynników, że samo ich wyliczenie, a co dopiero sklasyfikowanie, jest bardzo trudne². Trudno jest nawet wskazać te najważniejsze, bezpośrednie i „konkretne”, które przekształciły turystykę ze zjawiska o marginalnym znaczeniu społeczno-ekonomicznym w zjawisko masowe o olbrzymim potencjale gospodarczym, które wywołuje szerokie reperkusje społeczno-kulturowe³.

W literaturze przedmiotu istnieje wiele przykładów podejść badawczych, których celem jest wyjaśnienie i określenie czynników sprawczych, zachowań rekreacyjnych bądź turystycznych. WTO wymienia ponad 130 takich czynników, od których uzależniony jest ruch turystyczny. Dlatego wszystkie podziały i kryteria są umowne, a wpływ poszczególnych czynników jest różny w zależności od rozpatrywanych zjawisk i kontekstów.

Klasyfikację czynników wpływających na zachowanie ludzkie przedstawia A. Krzymowska-Kostrowicka⁴. Autorka wyróżnia czynniki endogeniczne, do których zalicza predyspozycje genetyczne, psychogenetyczne, psychofizjologiczne i genetyczno-zdrowotne, oraz czynniki egzogeniczne, czyli środowiskowe i socjokulturowe. Do czynników środowiskowych autorka zalicza czynniki przyrodnicze, technologiczne, ergonomiczne i patologiczne, a do czynników socjokulturowych czynniki historyczno-kulturowe, społeczne, informacyjno-edukacyjne i indoktrynacyjne. Każde zachowanie ludzkie jest efektem oddziaływania wielu czynników zarówno endogenicznych, jak i egzogenicznych, które z różną mocą wpływają na działania, jakie podejmuje człowiek. Czynniki te wywołują określone reakcje, które w danym miejscu, czasie i okolicznościach

² S. Wodejko, *Ekonomiczne zagadnienia turystyki*, Wyższa Szkoła Handlu i Prawa, Warszawa 1998, s. 66.

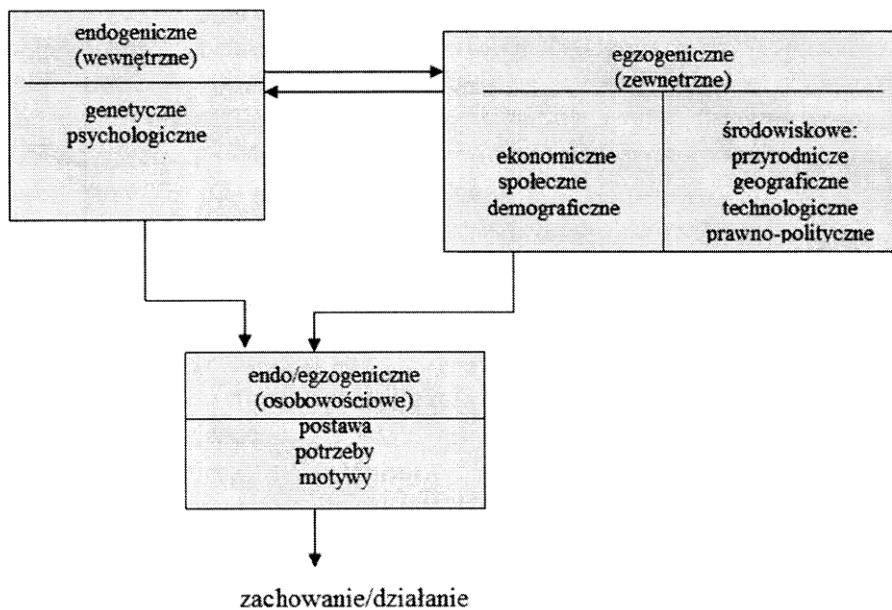
³ W. Alejski, *Aktywność turystyczna i rekreacyjna polskich elit finansowych*, Turyzm, 2001, z. 1, s. 39-52.

⁴ A. Krzymowska-Kostrowicka, *Z problematyki badawczej zachowań turystyczno-rekreacyjnych w środowisku przyrodniczym*, Turyzm, 1995, z. 2, s. 65-76.

decydują o takim lub innym zachowaniu, wpływają na postawę i wybory człowieka, jego decyzje i motywacje.

Ze względu na charakter niniejszej analizy, która dotyczy przede wszystkim czynników wpływających na rozwój turystyki wyjazdowej, model A. Krzymowskiej-Kostrowickiej został w nieznacznym stopniu zmodyfikowany i wyróżniono czynniki, które w stopniu najwyższym decydują o rozwoju ruchu turystycznego (rys.1).

Rysunek 1. Czynniki rozwoju ruchu turystycznego
Figure 1. Factors in tourism growth

Źródło: M. Awedyk⁵

Płeć ***Gender***

Zróznicowanie aktywności turystycznej ze względu na płeć wynika z dwóch odmiennych grup uwarunkowań. Jedne są związane ze strukturą biopsychiczną, drugie ze strukturą socjologiczną. w znaczeniu pierwszym, płeć stanowi konsekwencję odrębności biologicznych i psychicznych, znajdujących przede wszystkim wyraz w sferze zainteresowań, a także fizycznych możliwości uprawiania turystyki. Natomiast w drugim znaczeniu jest przejawem tradycji kultu-

⁵ M. Awedyk, *Pozaeuropejska turystyka poznawcza mieszkańców Polski w aspekcie przemian ustrojowych*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2009., 16.

ralnych, wzorów zachowań związanych z pełnieniem roli kobiety lub mężczyzny w przeszłości oraz współczesnej sytuacji w tym względzie⁶.

Według wielu badaczy płeć jest czynnikiem wpływającym na popyt turystyczny. Na przykład H. Robinson⁷ twierdzi, że w turystyce potwierdzają się obserwacje poczynione przez geografów w czasie badań nad migracjami stałymi. Wykazywały one, że kobiety chętniej akceptują zmiany otoczenia niż mężczyźni. Na tej podstawie badacz wysunął hipotezę, że „...kobiety wykazują większą skłonność do podejmowania migracji turystycznych niż mężczyźni”. Inne badania wykazały, że płeć w dużym stopniu różnicuje preferencje mężczyzn i kobiet w zakresie aktywności turystycznej⁸. Dotyczy to nie tylko wyboru kierunku wyjazdu, ale także form i sposobów uprawiania turystyki⁹. Przeprowadzone w 2003 roku badania przez J. Smalla (badania wśród młodych i dojrzałych (powyżej 40 roku) życia) mieszkanek Australii wykazały również, że postrzegają one aktywność turystyczną jako jeden z instrumentów przełamania stereotypów na ten temat oraz przejaw wolności i emancypacji kobiet¹⁰.

Wiek **Age**

Czynnikiem demograficznym wpływającym na popyt turystyczny jest wiek. Obecnie istnieje stała tendencja do wydłużania przeciętnego czasu trwania życia człowieka. w krajach wysoko rozwiniętych jest także obniżana granica wieku emerytalnego, a jakość życia i poziom cywilizacyjny stają się coraz wyższe.

W ostatnim okresie jesteśmy świadkami głębokich zmian w strukturze demograficznej ludności oraz przemian stylu życia i wzorów konsumpcji w poszczególnych grupach wiekowych wywołują one na tyle duże skutki w sferze turystyki, że dotychczasowe opinie na temat zależności pomiędzy wiekiem a aktywnością turystyczną muszą zostać zrewidowane. Dotyczy to przede wszystkim osób starszych. Rozwój gospodarczy i postęp w medycynie spowodowały, że obecni emeryci – oprócz tego, że ich populacja jest znacznie licz-

⁶ L. Bomirska, G. Gawlak-Kica, E. Kraśnicki, *Spoleczno-ekonomiczne bariery uczestnictwa młodzieży szkolnej i studijacej w turystycznych formach rekreacji*, [w:] *Wyznaczniki i bariery uczestnictwa w turystycznych formach rekreacji*, red. S. Wykrętowicz, Akademia Wychowania Fizycznego, Warszawa 1988, s. 56.

⁷ H. Robinson, *A Geography of Tourism*, MacDonal and Evans, London 1976, cyt. za: K. Kuciński, *Geografia turystyki, Szkoła Główna Planowania i Statystyki*, Warszawa 1981, s. 69.

⁸ N.G. McGehee, L. Loker-Murphy, M. Uysal, *The Australian international pleasure travel market: Motivation from a gender perspective*, *Journal of Tourism Studies*, 1996, vol. 7(1), s. 45-57.

⁹ I.B. McIntosh, K.G. Power, J.M. Reed, *Prevalence, Intensity, and Sex Differences in Travel related Stressors*, *Journal of Travel Medicine*, 1996, vol. 3, s. 99.

¹⁰ J. Small, *Voices of older woman tourists*, *Tourism Recreation Research*, 2003, vol.28 (2). cyt. za W. Alejsiak, *Determinanty i zróżnicowanie społeczne aktywności turystycznej*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha, Kraków 2009, s. 31-39.

niejsza niż kiedykolwiek wcześniej – różnią się zdecydowanie od poprzednich pokoleń ludzi starszych. Są oni najzdrowszymi i najbogatszymi „starcami w dziejach ludzkości, których cechuje niespotykana wcześniej aktywność turystyczna (zwłaszcza krótko po przejściu na emeryturę). Wskazują na to badania przeprowadzone w kilkunastu krajach Unii Europejskiej, a zwłaszcza w Niemczech, gdzie w ostatnich trzydziestu latach aktywność turystyczna wzrosła w dwóch najwyższych przedziałach wiekowych, czyli w 60-69 lat i >70+ lat¹¹. W wielu raportach podkreśla się, że finansowo zabezpieczeni emeryci stanowią obecnie „rdzeń wzrostu turystyki”¹². Zjawisko to nie dotyczy jednak Polski, ze względu na bardzo niewielką liczbę emerytów mających odpowiednie środki finansowe, które mogą wykorzystać na atrakcyjne wycieczki zagraniczne, zwłaszcza do odległych regionów.

Ponieważ wycieczki do krajów pozaeuropejskich, oferowane przez biura podróży, są drogie, coraz większą grupę uczestników stanowią osoby, które po wielu latach pracy mogą korzystać ze swoich oszczędności. Dotyczy to także osób, które przeszły na emeryturę i dysponują dużym zasobem czasu wolnego. Mogą one wybierać „mniej kosztowne” (tj. poza sezonem) terminy wyjazdów.

Wiek wpływa nie tylko na poziom, ale także na formy wypoczynku i turystyki. Decyduje między innymi o takich aspektach wyjazdów turystycznych, jak rodzaj turystyki, preferowane środki transportu i zakwaterowania (od tego zależy wielkość i struktura wydatków turystycznych), długość wyjazdu, sezon, kierunek.

Metodologia badań

Methodology of the investigations

Informacje dotyczące uczestnictwa Polaków w pozaeuropejskich wycieczkach poznawczych uzyskano dzięki analizie danych pochodzących od lidera sprzedaży tego typu produktów turystycznych na rynku polskim. Źródłem informacji była każdorazowo umowa o świadczenie usług turystycznych podpisywana pomiędzy biurem a klientem. Informacje zawarte w umowach, czyli wiek, płeć, miejsce zamieszkania turysty oraz wykonywany zawód pozwoliły na wyciągnięcie wniosków nie tylko odnośnie destynacji turystycznych i ich sezonowości, ale również wpływu czynników społecznych i demograficznych na kierunek, czas trwania wycieczki, sezon i cenę. Analiza obejmowała dwa przedziały czasowe: pozaeuropejskie wycieczki poznawcze, które odbyły się w latach 1998-2002 oraz 2003-2007. W pierwszej grupie analizie zostało pod-

¹¹ W. Alejziak, *Determinanty i zróżnicowanie społeczne aktywności turystycznej*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha, Kraków 2009, s. 228.

¹² *Changes in Leisure Time. The impact on Tourism*, World Tourism Organization Business Council, Madrid 1999, s. 137.

danych 2953 turystów, w drugiej 7793. Turyści brali udział w wycieczkach do 42 krajów świata, które zostały sklasyfikowane do ośmiu regionów: Afryki, Ameryki Południowej i Środkowej, Ameryki Północnej, Bliskiego Wschodu, Australii i Oceanii, Azji, Dokoła Świata i Antarktydy.

Wyniki badań ***Results of investigations***

Biorąc pod uwagę okres 1998-2002, największy wzrost uczestnictwa w wycieczkach pozaeuropejskich zanotowano w 1999 roku, w którym wyjechało o 34,8% więcej uczestników niż w 1998 roku. Poza tym wyjątkiem, liczba wyjazdów w poszczególnych latach ulegała nieznacznym zmianom i wszystkie wynosiły ponad 1500 na rok. Niemniej jednak z roku na rok zwiększała się dynamika wzrostu uczestnictwa Polaków w wycieczkach pozaeuropejskich. W badanym okresie analizowany był również rok 2000 – „milenijny”, w którym liczba wycieczek wzrosła w stosunku do 1999 roku tylko o 5,8%, a który był wynikiem wyższym niż osiągnięte w latach późniejszych. Rokiem, w którym nastąpił bardzo niewielki wzrost uczestnictwa w wycieczkach pozaeuropejskich, był rok 2001. Wzrost wyniósł jedynie 0,2% względem roku poprzedniego i spowodował krótkotrwałe załamanie rynku wycieczek międzynarodowych po zamachu terrorystycznym w Stanach Zjednoczonych 11 września 2001. W 2002 roku liczba wycieczek do krajów pozaeuropejskich wzrosła o 4,3% w stosunku do roku poprzedniego, co mogło świadczyć o tym, że kryzys w roku 2001 był krótkotrwały. W 2002 roku uczestnictwo w tego typu wycieczkach było wyższe o 49,1% niż w 1998 roku.

Najintensywniej rozwijającym się kierunkiem geograficznym wśród wycieczek pozaeuropejskich Polaków była Azja (Ryc.2). w latach 1998-2002 uczestnictwo w wycieczkach na ten kontynent stanowiło 34% wszystkich wyjazdów. w 1998 roku region ten miał udział tylko w 21,6% wszystkich wycieczek, natomiast w latach 2000 i 2001 wzrósł do, odpowiednio, 39,4% i 33,1%.

Kolejnymi kierunkami geograficznymi cieszącymi się dużą popularnością wśród turystów były Afryka (18,5% wszystkich wycieczek w latach 1998-2002) oraz Ameryka Środkowa i Południowa (17,8%).

Inaczej przedstawiała się sytuacja Ameryki Południowej i Środkowej. Był to region, który w 2002 roku zaliczał się do najpopularniejszego kierunku na świecie i stanowił 35,6% wszystkich wycieczek, wyprzedzając w popularności nawet Azję (33,1% wszystkich wycieczek w 2002 roku).

Wspomniana, zmniejszona aktywność turystyczna w kierunku Ameryki Północnej spowodowana była atakami terrorystycznymi w USA 11 września 2001 roku. Uczestnictwo w wycieczkach na ten kontynent było w 2001 roku niższe o 30% niż w 2000 roku i nadal spadało, by w 2002 roku stanowić tylko 18,6%

wartości z 2000 roku. W 1998 roku wycieczki do Ameryki Północnej stanowiły 17,6% wszystkich organizowanych wycieczek, a w 2002 roku tylko 2,7%.

Również sytuacja polityczna na Bliskim Wschodzie spowodowała, że coraz mniej chętnych znajdowały wycieczki w ten region świata. W 2002 roku wycieczki na Bliski Wschód miały udział tylko w 7,6% wszystkich wycieczek organizowanych w tym roku – to dużo mniej w porównaniu z rokiem 2000 i 2001, gdy wycieczki na Bliski Wschód stanowiły odpowiednio 15,6% i 16,1%.

Coraz częściej Polacy decydowali się na odwiedzenie Australii i Nowej Zelandii (+106% w stosunku do 1999 roku). Pomimo tego, że poziom uczestnictwa w wycieczkach do tego regionu świata był nadal dość niski, bo udział wynosił tylko 2,3% wszystkich odbytych wycieczek w latach 1998-2002, popularność Australii i Nowej Zelandii systematycznie wzrastała. W 1999 roku wycieczki na Antypody stanowiły tylko 1,9% wszystkich wycieczek, natomiast w 2002 roku już 3,5%.

Niedużą grupą, ale dość stabilną, były wycieczki Dookoła Świata. W 1998 roku stanowiły one 4,2% wszystkich wyjazdów, a w 2002 roku prawie o połowę mniej, czyli 2,4%. Był to jednak efekt ataków terrorystycznych w USA, gdyż duża część trasy wiedzie przez to właśnie państwo. W 2001 roku spadek popularności wyjazdów na tej trasie wynosił 56,7% w stosunku do roku poprzedniego, ale już w roku następnym wzrósł o 44%. Ich udział wynosił 3,4% wszystkich wycieczek w badanym okresie.

Dwa razy zostały również zorganizowane ekspedycje na Antarktydę. Uczestnictwo w tych wycieczkach było jednak bardzo znikome w porównaniu do pozostałych kierunków geograficznych, gdyż wynosił zaledwie 0,23%. Prawdopodobnie decydowała o tym bardzo wysoka cena.

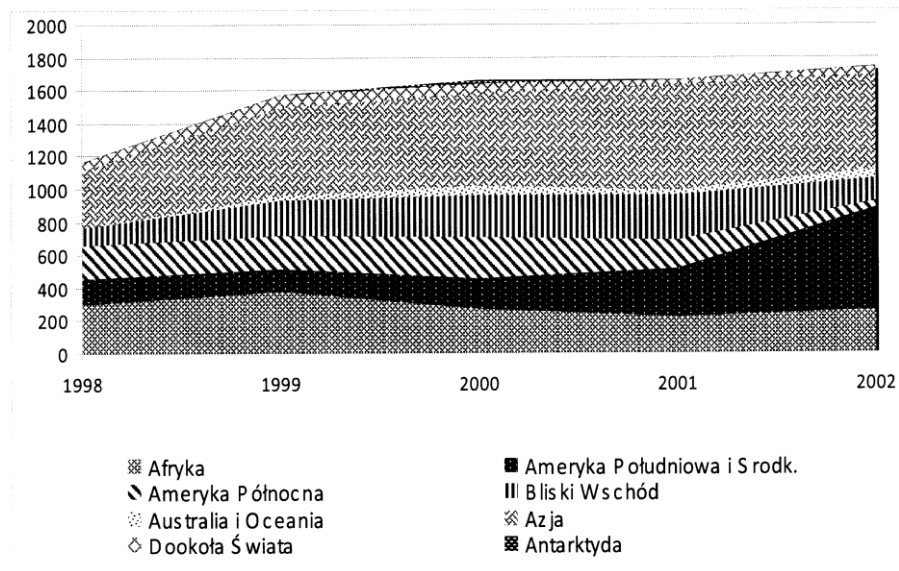
W kolejnym analizowanym przedziale czasowym, czyli w latach 2003-2007 największą popularnością cieszyły się również wycieczki organizowane do Azji, ale także bardzo popularne okazały się wycieczki do Ameryki Południowej i Środkowej (Rys.3). Obie destynacje stanowiły ponad 30% wszystkich organizowanych w tym czasie wyjazdów (Ameryka Południowa i Środkowa 33,15%, Azja 32,73%). Podobnie jak w latach 1998-2002, najrzadziej turyści wybierali wycieczki najdroższe.

Należały do nich wycieczka Dookoła Świata, która miała udział 0,77% we wszystkich organizowanych w tym czasie oraz wycieczka na Antarktydę (0,39%). Analizując dynamikę wzrostu uczestnictwa turystów w pozaeuropejskich wycieczkach poznawczych według poszczególnych lat można zauważyć, że rok 2007 był rokiem, w którym udział turystów był znaczny na wszystkich kierunkach (+50,5% w stosunku do roku 2006). Najwięcej turystów uzyskały Bliski Wschód – wzrost o 436,2%, Dookoła Świata – wzrost

o 112,5%, Azja o 66,3%, Ameryka Południowa i Środkowa – wzrost o 37,6%, Afryka 36,8%.

Rysunek 2. Uczestnictwo w wycieczkach poznawczych do krajów pozaeuropejskich w latach 1998-2002 według kierunku

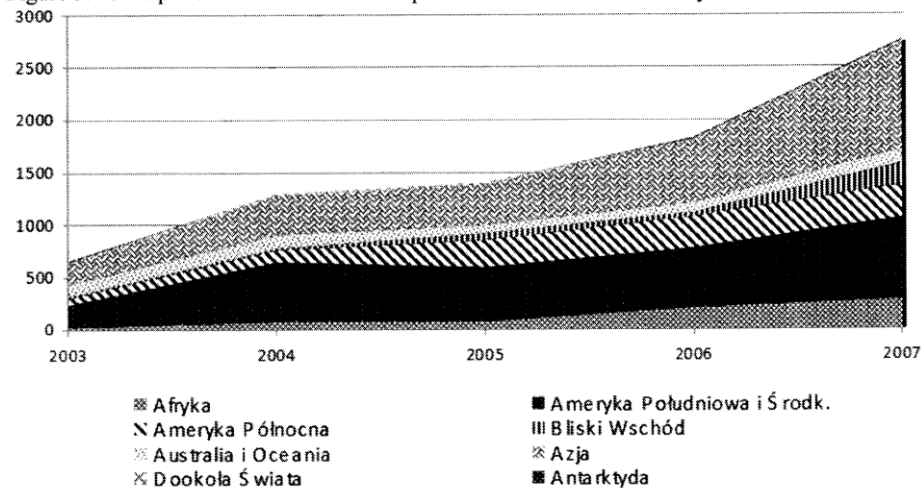
Figure 2. Participation in tours to non-European countries in 1998-2002 by direction

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 3. Uczestnictwo w wycieczkach poznawczych do krajów pozaeuropejskich w latach 2003-2007 według kierunku

Figure 3. Participation in tours to non-European countries in 2003-2007 by direction

Źródło: opracowanie własne.

W latach 1998-2002, na 3066 przebadanych turystów 53,4% stanowiły kobiety, co stanowiło nieznaczną większość (Tabela 1). Analizując strukturę płci według grup wiekowych można zaobserwować, że zarówno wśród kobiet jak i wśród mężczyzn najaktywniejszą grupą wiekową byli turyści mający od 41-60 lat (55,2%). Kobiety w tej grupie wiekowej stanowiły 56,8% wszystkich kobiet uczestniczących w pozaeuropejskich wycieczkach, a mężczyźni 53,3%. Turyści powyżej 60 roku życia stanowili drugą najaktywniejszą grupę (22,5%), następnie turyści w wieku 26-40 lat (17,2%), a najmniej uczestników było w wieku poniżej 26 lat (5,2%).

W strukturze płci według kategorii wiekowych można zauważyć przewagę kobiet nad mężczyznami w grupie najmłodszej, czyli wśród osób w wieku poniżej 26 lat (134 kobiety/100 mężczyzn), która utrzymywała się również w grupach wiekowych od 21 do 40 lat (112/100) oraz w grupie od 41 do 60 lat (122/100). Natomiast w grupie powyżej 60 lat, proporcja ta się odwróciła i mężczyźni w tej grupie wiekowej byli częściej uczestnikami wycieczek niż kobiety w tej samej grupie wiekowej (96 kobiet/100 mężczyzn).

Tabela 1. Struktura płci według kategorii wiekowych wśród badanych turystów w latach 1998-2002

Table 1. Gender breakdown by age group among tourists surveyed in 1998-2002

Grupy wiekowe	Liczba kobiet		Liczba mężczyzn	
	osoby	w %	osoby	w%
do 26 lat	91	5,6	68	4,7
26-40 lat	279	17,0	248	17,3
41-60 lat	929	56,8	762	53,3
powyżej 60 lat	337	20,6	352	24,6
ogółem	1636	53,4	1430	46,6

Źródło: opracowanie własne.

Przeprowadzone badania wykazują, że struktura płci według grup wiekowych wśród przebadanych turystów nie nawiązywała do struktury płci ludności w Polsce ogółem w latach 1998-2002. W dwóch najmłodszych grupach osób podróżujących istniała przewaga kobiet nad mężczyznami, natomiast wśród ogólnej liczby Polaków proporcje te kształtowały się odwrotnie – większa liczba mężczyzn przypadała na liczbę kobiet w tych właśnie grupach wiekowych. Natomiast w obu przypadkach (tj. wśród turystów, jak i Polaków ogółem) w grupie wiekowej 41-60 lat liczba kobiet była większa od liczby mężczyzn, jednak wśród turystów wskaźnik ten był wyższy. Wśród turystów grupy wie-

kowej powyżej lat 60 dominowali mężczyźni, natomiast w tej grupie wiekowej ludności Polski zdecydowanie dominowały kobiety.

Mężczyźni w starszym wieku mają większą zdolność poruszania się od kobiet i swobodę w zakresie samoobsługi. Dodatkowo, wśród osób powyżej 60 roku życia odsetek mężczyzn całkowicie zdrowych jest dwukrotnie wyższy niż ma to miejsce w przypadku kobiet¹³. Oznacza to, że dalekie podróże, które są dla osób w starszym wieku związane z pewnym wysiłkiem fizycznym, są gorzej znoszone przez kobiety niż przez mężczyzn. Mimo wskazanych ograniczeń i utrudnień wśród uczestników wycieczek pozaeuropejskich w analizowanym przypadku odsetek ludzi starszych, tj. powyżej 60 roku życia, był dość znaczny.

W latach późniejszych analiza wieku podróżujących wykazała pewne zmiany (Tabela 2). Z wyjątkiem najstarszej grupy wiekowej, turystów po 60 roku życia, wzrosła liczba uczestników we wszystkich grupach wiekowych. W grupie wiekowej do 26 lat o 1,7%, w grupie od 26-40 lat o 0,3%, w grupie 41-60 lat o 3,2%. Niestety dość znaczny spadek aktywności turystycznej, bo o 5,3% został zaobserwowany w najstarszej grupie turystów. Spadek ten należy wiązać ze znacznym wzrostem kosztów utrzymania w kraju i brakiem i zmniejszeniem się dochodów w warunkach nie zmieniającej się wielkości emerytury. Dla wielu starszych osób wycieczki takie stały się obecnie nieosiągalnym dobrem luksusowym.

Również w latach 2003-2007 zauważa się dominację kobiet. Stanowiły one 54,0% wszystkich uczestników pozaeuropejskiej turystyki poznawczej i jest to trend wzmacniający się w porównaniu do okresu wcześniejszego. Tak jak w latach poprzednich, w strukturze płci według kategorii wiekowych można zauważyć przewagę kobiet nad mężczyznami w grupie najmłodszej, czyli wśród osób w wieku poniżej 26 lat (126 kobiet/100 mężczyzn), która utrzymywała się również w grupach wiekowych od 21 do 40 lat (128/100) oraz w grupie od 41 do 60 lat (119/100). Przyczynił się do tego wzrost w dużych miastach grupy młodych kobiet wykształconych, dobrze zarabiających, mających poczucie swojej wartości, bez obciążeń rodzinnych i szukających atrakcyjnych wrażeń i różnych nowych doznań. Nie bez znaczenia są także wspólne zachowania w tej grupie społecznej, chęć dorównania innym i stania się tym samym bardziej interesującym.

Natomiast w grupie powyżej 60 lat liczba kobiet w stosunku do liczby mężczyzn w latach poprzednich wzrosła i stanowiła połowę wszystkich turystów w tej grupie wiekowej (100,2 kobiet/100 mężczyzn). Można z tego wnioskować, że kobiety powyżej 60 roku życia są bardziej aktywne od mężczyzn w nauce i poznawaniu świata o ile mają na ten cel odpowiednie środki finansowe.

¹³ H. Balicka-Kozłowska H., *Potrzeby socjalne ludzi starszych oraz ich zaspokajanie*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 1981, s. 45.

Tabela 2. Struktura płci według kategorii wiekowych wśród badanych turystów w latach 2003-2007

Table 2. Gender breakdown by age group among tourists surveyed in 2003-2007

Grupy wiekowe	Liczba kobiet		Liczba mężczyzn	
	osoby	w %	osoby	w%
do 26 lat	320	7,6	253	7,1
26-40 lat	744	17,7	580	16,1
41-60 lat	2473	58,8	2082	58,1
powyżej 60 lat	671	15,9	670	18,1
ogółem	4208	54,0	3585	46,00%

Źródło: opracowanie własne.

Przedstawione poniżej Tabela 3 oraz Tabela 4 obrazują strukturę demograficzną turystów uczestniczących w wyjazdach pozaeuropejskich w latach 1998-2002 oraz 2003-2007.

Tabela.3 Struktura wiekowa turystów uczestniczących w wycieczkach pozaeuropejskich w latach 1998-2003

Table 3. Age breakdown among participants in non-European tours in 1998-2003

		do 26 lat	26-40 lat	41-60 lat	powyżej 60 lat	
AFR	K	0,0%	14,1%	27,2%	6,4%	100%
	M	2,1%	14,0%	22,8%	13,4%	
ANT	K	0,0%	0,0%	5,6%	11,1%	100%
	M	11,1%	5,6%	33,3%	33,3%	
AZ	K	0,3%	12,9%	32,2%	9,3%	100%
	M	0,3%	10,2%	23,2%	11,6%	
DS	K	0,4%	5,1%	26,5%	15,0%	100%
	M	0,4%	6,9%	27,3%	18,4%	
AUS	K	0,5%	7,8%	30,0%	13,9%	100%
	M	1,7%	10,6%	23,3%	12,2%	
BW	K	1,3%	9,0%	32,9%	18,0%	100%
	M	0,8%	7,4%	19,0%	17,6%	
APN	K	3,3%	5,4%	32,0%	11,7%	100%
	M	1,8%	7,4%	24,5%	13,8%	
APD	K	1,7%	11,8%	30,0%	8,5%	100%
	M	1,2%	7,5%	28,0%	8,8%	

AFR – Afryka, ANT – Antarktyda, AZ – Azja, DS – Dookoła Świata, AUS – Australia, BW – Bliski Wschód, APN – Ameryka Północna, APD – Ameryka Południowa.

K – kobiety, M - mężczyźni

Źródło: opracowanie własne

Tabela.4. Struktura wiekowa turystów uczestniczących w wycieczkach pozaeuropejskich w latach 2003-2007

Table. 4. Age breakdown among participants in non-European tours in 2003-2007

		do 26 lat	26-40 lat	41-60 lat	powyżej 60 lat	
AFR	K	7,8%	5,4%	32,8%	8,6%	100%
	M	4,2%	5,1%	27,7%	8,6%	
ANT	K	0,0%	10,7%	17,9%	10,7%	100%
	M	3,6%	3,6%	42,9%	10,7%	
AZ	K	3,5%	11,6%	32,6%	8,8%	100%
	M	2,6%	7,9%	25,1%	8,0%	
DS	K	4,8%	3,2%	29,0%	14,5%	100%
	M	0,0%	3,2%	25,8%	19,4%	
AUS	K	3,3%	7,8%	32,3%	8,2%	100%
	M	1,9%	7,8%	28,3%	10,3%	
BW	K	2,2%	7,5%	32,1%	15,3%	100%
	M	1,9%	6,5%	21,8%	12,8%	
APN	K	5,6%	6,7%	28,7%	10,1%	100%
	M	4,5%	5,8%	29,1%	9,5%	
APD	K	3,5%	10,6%	31,9%	6,9%	100%
	M	3,7%	8,5%	27,2%	7,7%	

AFR – Afryka, ANT – Antarktyda, AZ – Azja, DS – Dookoła Świata, AUS – Australia, BW – Bliski Wschód, APN – Ameryka Północna, APD – Ameryka Południowa

K – kobiety, M – mężczyźni

Źródło: opracowanie własne

W celu weryfikacji założonej hipotezy zależności pomiędzy wybieranymi kierunkami wyjazdów a płcią i wiekiem turysty, została wykorzystana jedna z technik statystycznych mogących zweryfikować istotność zachodzącego zjawiska, a mianowicie test χ^2 . Wykazano, że korelacja pomiędzy kierunkiem a płcią jest istotna statystycznie ($\chi^2 = 16.35$, $p < .05$). Także korelacja pomiędzy kierunkiem a wiekiem turysty jest również istotna statystycznie ($\chi^2 = 147.72$, $p < .05$).

Z przeprowadzonej analizy można wyciągnąć następujące wnioski:

- na większości kierunków dominowały osoby w wieku od 41-60 lat, z dość istotną przewagą kobiet; w latach 1998-2002, na Bliski Wschód aż 18% wszystkich wyjeżdżających stanowiły kobiety powyżej 60-tego roku życia; na żadnym innym kierunku grupa ta nie była tak licznie reprezentowana; wynika to ze specyfiki wycieczek do Izraela, która prawdopodobnie przez większość uczestników jest traktowana jako pielgrzymka do Ziemi Świętej; jest to szczególnie istotne dla osób starszych, które często traktują taką wycieczkę jako „podróż swojego życia”;
- w latach 1998-2002 jedynym wyjątkiem była Antarktyda, która została zdominowana przez mężczyzn powyżej 41 roku życia; było to prawdopodobnie wynikiem intensywnej i męczącej podróży, odbywanej przez dłuższy czas na statku wypływającym z Ushuaia (Chile) na Antarktydę; dobra kondycja fizyczna była w tym przypadku niezbędna, ponieważ wzburzone morze u wszystkich uczestników powoduje chorobę morską,

- a bardzo niskie temperatury wymagają dużej odporności organizmu, w latach 2002-2007 zwiększył się już jednak udział kobiet na tym kierunku, a w szczególności turystek w grupie wiekowej 26-40 lat;
- w latach 1998-2002 nieliczną grupę we wszystkich wycieczkach stanowiły osoby poniżej 26 roku życia, mówiąc o udziale tej grupy wiekowej, analizę można by właściwie ograniczyć do wycieczek na Bliski Wschód, w których uczestnictwo również wiąże się z aspektami religijnymi, oraz do Ameryki Północnej, gdzie prawdopodobnie rodzice realizują marzenia dzieci o podróży do USA; część osób najmłodszych wyjechało także do Afryki (właściwie sami chłopcy) i do Ameryki Południowej oraz Środkowej, ale grupa ta stanowiła bardzo niski odsetek wszystkich uczestników (poniżej 2%); w latach późniejszych wzrósł udział uczestników najmłodszych, szczególnie na kierunkach takich jak Afryka (+9,9%), Ameryka Północna (5,0%) oraz Ameryka Południowa i Środkowa (4,3%);
 - w latach 2003-2007 spadł udział uczestników najstarszych na każdym kierunku (z wyjątkiem kobiet podróżujących do Afryki + 2,2% oraz mężczyzn na kierunku Dokoła Świata + 1,0%);
 - na prawie wszystkich kierunkach spadł udział osób w wieku 27-40 lat, jedynie na Antarktydę (+10,7%) i do Ameryki Północnej (+1,3%) pojechało więcej kobiet niż w poprzednim analizowanym okresie oraz mężczyźni do Ameryki Południowej (+1,0%); wiek 30-40 lat jest tym okresem w życiu zarówno kobiet (a przede wszystkim kobiet) jak i mężczyzn, w którym zakłada się rodzinę oraz aktywność zawodowa jest na najwyższym poziomie; małe dzieci oraz krótki urlop, związany z wykonywaniem pracy zawodowej uniemożliwia potencjalnym turystom w tym wieku na uczestnictwo w wycieczkach pozaeuropejskich, które zwykle trwają od 2-3 tygodni;
 - zarówno wśród kobiet jak i mężczyzn w wieku 41-60 lat wzrósł udział na prawie każdym kierunku o 2-3%; jedynie do Ameryki Północnej (-2,3%) i na Bliski Wschód (-0,8%) pojechało mniej kobiet w okresie 2002-2007 niż 1998-2002 oraz nieznacznie mniej mężczyzn do Ameryki Południowej i Środkowej (-0,8%) oraz Dokoła Świata (-1,5%);
 - wzrost uczestnictwa w pozaeuropejskich wycieczkach turystów z grupy najmłodszej, do 26 lat oraz turystów w wieku 41-60 lat jest również wynikiem zmian w strukturze wyjazdów rodzinnych; coraz więcej turystów z tych właśnie grup wiekowych, decyduje się na dalekie podróże w czasie wakacji, które chce spędzić z dziećmi bądź rodzicami;
 - w wycieczkach do Ameryki Północnej, Australii z Oceanią i Dokoła Świata odsetek osób najstarszych (powyżej 60 roku życia) był najwyższy, uczestnictwo w wycieczkach do „krajów cywilizowanych” daje poczucie komfortu psychicznego, który jest dla osób starszych bardzo istotny; potwierdza to także analiza uczestnictwa turystów według wieku i płci do Afryki, Ameryki Południowej i Azji; na tych trasach grupa wiekowa turystów powyżej 60 lat ustępowała uczestnikom dużo młod-

szym, czyli grupie od 27-40 lat; dla tej grupy prawdopodobnie przeżycie przygody oraz odwiedzanie tych zakątków świata, do których masowi turyści nie docierają, jest najważniejsze.

Wnioski ***Conclusions***

Wyniki przeprowadzonych analiz wykazały znaczne zmiany w trendach w turystyce egzotycznej Polaków w porównaniu do badań przeprowadzonych w latach 90. XX w. Obecnie, pomimo tego, że nadal największą grupę turystów stanowią osoby zamożne, po 41 roku życia, wzrasta uczestnictwo turystów młodszych. Także turyści starsi, którzy wcześniej decydowali się na kierunki gwarantujące bezpieczeństwo w kraju docelowym wynikające z dobrze zorganizowanej infrastruktury turystycznej oraz stabilnej sytuacji politycznej decydują się na egzotyczne destynacje, nawet kiedy standard podróżowania jest dość niski.

Poza wiekiem i płcią czynnikami kształtującymi obecnie globalną przestrzeń turystyczną Polaków są warunki społeczno-ekonomiczne. To właśnie one w znacznie większym niż dotychczas stopniu kształtować będą intensywność pozaeuropejskich wyjazdów turystycznych w naszym kraju.

Prognozuje się, że trendy w turystyce egzotycznej Polaków będą się zmieniać wraz z modą oraz siłą działania czynników zewnętrznych i wewnętrznych. Należy również założyć, że globalny charakter przestrzeni turystycznej będzie miał dla Polaków taką samą cechę, jak dla wszystkich innych turystów podróżujących po świecie - będzie to przestrzeń dostępna.

Wyniki przedstawionych w pracy badań oraz wnioski zostały zaprezentowane podczas międzynarodowej konferencji turystycznej ICOT 2011 „Tourism in an Era of Uncertainty”, która odbyła się w dniach 27-30 kwietnia 2011 roku na Rodos, w Grecji.

Literatura ***Bibliography***

- Alejsiak W., *Aktywność turystyczna i rekreacyjna polskich elit finansowych*, „Turyzm” z. 1, Łódź 2001.
- Alejsiak W., *Determinanty i zróżnicowanie społeczne aktywności turystycznej*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha, Kraków 2009.
- Awedyk M., *Pozaeuropejska turystyka poznawcza mieszkańców Polski w aspekcie przemian ustrojowych*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2009.
- Balicka-Kozłowska H., *Potrzeby socjalne ludzi starszych oraz ich zaspokajanie*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 1981.
- Bomirska L., Gawlak-Kica G., Kraśnicki E., *Społeczno-ekonomiczne bariery uczestnictwa młodzieży szkolnej i studiującej w turystycznych formach rekreacji*, [w:] *Wyznaczniki i bariery uczestnictwa w turystycznych formach*

- rekreacji*, red. S. Wykretowicz, Akademia Wychowania Fizycznego, Warszawa 1988.
- Changes in Leisure Time. The impact on Tourism*, World Tourism Organization Business council, Madrid 1999.
- Krzymowska-Kostrowicka A., *Z problematyki badawczej zachowań turystyczno-rekreacyjnych w środowisku przyrodniczym*, Turyzm, z. 2, 1995.
- Kuciński K., *Geografia turystyki*, Szkoła Główna Planowania i Statystyki, Warszawa 1981.
- McGehee N.G., Loker-Murphy L., Uysal M., *The Australian international pleasure travel market: Motivation from a gender perspective*, Journal of Tourism Studies, Vol. 7(1), 1996.
- McIntosh I.B., Power K.G., Reed J.M., *Prevalence, Intensity, and Sex Differences in Travel related Stressors*, Journal of Travel Medicine, Vol. 3, 1996.
- Robinson H., *A Geography of Tourism*, MacDonald and Evans, London 1976.
- Small J., *Voices of older woman tourists*, Tourism Recreation Research, Vol.28 (2), 2003. Wodejko S., *Ekonomiczne zagadnienia turystyki*, Wyższa Szkoła Handlu i Prawa, Warszawa 1998.

Czynniki kształtujące globalną przestrzeń turystyczną Polaków – wiek i płeć

Streszczenie

Intensywny rozwój międzynarodowego ruchu turystycznego, coraz większe i oryginalniejsze potrzeby turystów, mające zaspokoić najróżniejsze gusta powodują, że liczba kierunków do których podejmowany jest ruch turystyczny cały czas wzrasta. Zmienia się również forma spędzania czasu wolnego. Dzięki ciągle rozwijającym się sieciom połączeń lotniczych turyści mogą dotrzeć w krótkim czasie do najdalszych zakątków świata. Niedostępna dotychczas z powodów ekonomicznych i politycznych dla szerokiego grona podróżujących turystyka egzotyczna jest obecnie tą formą turystyki, która rozwija się bardzo dynamicznie.

Po zmianie ustroju politycznego, dla Polaków otworzyły się nowe możliwości poznawania świata. Regiony niedostępne dla polskiego turysty przed rokiem 1989, są dziś nową przestrzenią geograficzną i kulturową, która jest celem turystyki egzotycznej. Zorganizowane wycieczki, oferujące podróże do najbardziej oddalonych miejsc na Ziemi, pomimo swoich wysokich cen, mają dużą grupę odbiorców.

Informacje dotyczące uczestnictwa Polaków w pozaeuropejskich wycieczkach poznawczych uzyskano dzięki analizie danych pochodzących od lidera sprzedaży tego typu produktów turystycznych na rynku polskim. Źródłem informacji była każdorazowo cywilno-prawna umowa o świadczenie usług turystycznych podpisywana pomiędzy tourooperatorem a klientem. Każda umowa zawierała informacje o płci, wieku, miejscu zamieszkania i zawodzie uczestnika wycieczki oraz miejscu zakupionej wycieczki (agent/touroperator). Przeanalizowano 7960 wyjazdów do 42 krajów świata, które miały miejsce w okresie od stycznia 2003 roku do grudnia 2007 roku. Uzyskany bogaty zasób danych źródłowych pozwolił na wyciągnięcie wniosków nie tylko odnośnie destynacji turystycznych i ich sezonowości, ale również wpływu czynników społecznych i demograficznych na kierunek, czas trwania wycieczki i sezon wybieranych przez turystów wyjazdów.

Wyniki przeprowadzonych analiz wykazały znaczne zmiany w trendach w turystyce egzotycznej Polaków w porównaniu do badań przeprowadzonych w latach 90. XX w. Obecnie, pomimo tego, że nadal największą grupę turystów stanowią osoby zamożne, po 41 roku życia, wzrasta

uczestnictwo turystów młodszych. Także turyści starsi, którzy wcześniej decydowali się na kierunki gwarantujące bezpieczeństwo w kraju docelowym wynikające z dobrze zorganizowanej infrastruktury turystycznej oraz stabilnej sytuacji politycznej, decydują się na egzotyczne destynacje, nawet kiedy standard podróżowania jest dość niski.

Prognozuje się, że trendy w turystyce egzotycznej Polaków będą się zmieniać wraz z modą oraz siłą działania czynników zewnętrznych i wewnętrznych. Zakłada się, że globalny charakter przestrzeni turystycznej będzie miał dla Polaków taką samą cechę, jak dla wszystkich innych turystów podróżujących po świecie - będzie to przestrzeń dostępna.

Factors influencing Polish tourist travel to non-european destinations: age and gender

Summary

After the political transformation in Poland new opportunities for discovering the world have been opened to Polish citizens. Regions unavailable before 1989 are now a new geographic and cultural space to explore for Polish tourists and are the goal of outbound sightseeing tourism. Trips to the farthest places on the earth organized by travel agencies have a large number of participant despite very high prices.

Information about Polish tourists activity in outbound sightseeing tourism were obtained through data analysis from sales leader in Polish tourism market. Each time the source of information was a civil-law contract for the provision of tourism services signed between the tour operator and the client. Contract contained such information as gender, age, residence and profession of travel participants. Subject to analysis were 7960 trips between January 2003 and December 2007 to 42 countries. Obtained data lead to conclusions not only about tourist destinations and its seasonality but also on the impact of social and demographic factors on destinations of travel, length thereof and seasonality of trips chosen by tourists.

Results of studies showed significant changes in outbound sightseeing tourism trends in Poland since 90's of XX century. Still the biggest group of the tourists taking part in exotic tourism are wealthy citizens of the age of over 40 years, however, with participation of younger tourists increasing. Also, older tourists who used to choose destinations with well organized tourist infrastructure and stable political are more and more willing to visit places where standard of travel remains still quite low.

According to forecasts exotic tourism destinations of Polish citizens will change together with actual trends and intensity of influence of exogenous and endogenous factors. It is assumed that global character of tourist space will have the same attributes for Poles as it has for every tourist traveling around the world – it will be available.